

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

सुनील कुमार जैन

विरुद्ध

किशन आणि इतर.

२७ एप्रिल, १९९५

[न्या. के. रामास्वामी आणि न्या. बी. एल. हंसारिया]

भूसंपादन कायदा, १८९४ :

कलमे ४, १८, ३० — अधिसूचनेनंतर कलम ४ (१) अन्वये विक्रीचा करार - सरकार अशा कराराला बांधील आहे की नाही?

काही जमिनी संपादित करून जिल्हाधिकाऱ्यांनी ३८ हजार ५०० रुपयांचा निवाडा जाहीर केला. याचिकाकर्त्याने जास्त रकमेचा दावा केला आणि भूसंपादन कायद्याच्या कलम १८ अन्वये संदर्भ देण्यात आला. दिवाणी न्यायालयाने याचिकाकर्त्याने सादर केलेल्या विक्री करारावर विश्वास ठेवला नाही आणि उत्तरवादींच्या बाजूने संदर्भ देण्याचे आदेश दिले. अपीलात उच्च न्यायालयाने हा करार दिल्ली जमीन (निर्बंध आणि हस्तांतरण) अधिनियम, १९७२ च्या कलम ४ चे उल्लंघन करणारा असल्याचे म्हटले आणि संदर्भित न्यायालयाच्या निष्कर्षावर शिक्कामोर्तब केले. त्यामुळे ही विशेष याचिका दाखल करण्यात आली आहे.

याचिका फेटाळत या न्यायालयाने असा निर्णय दिला की:

१. एक संदर्भात, वाद हा नुकसान भरपाई मिळण्याच्या मालकीहक्काचा असतो. विक्रीचा करार मालकी हक्क प्रदान करत नाही आणि म्हणूनच, करारधारक हा करार वैध आहे असे गृहीत धरूनही, मालमत्तेवर कोणतेही हक्क संपादित करत नाही, असा प्रस्थापित कायदा आहे. कलम ४(१) अन्वये काढलेल्या अधिसूचनेनंतर हा करार झाल्याचे दिसून येते. सरकार अशा कराराला बांधील नाही. परस्पर वाद केवळ कलम ४(१) अन्वये काढलेल्या अधिसूचनेच्या

तारखेनुसार मालकी हक्काच्या संदर्भात आहे. कलम ४ च्या अधिसूचनेनुसार मालमत्तेचा निर्विवाद मालक आहे आणि म्हणूनच उत्तरवादीला नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश देण्यात आले होते.

[८५६- ई, एफ]

२. तथापि, भूसंपादन कायद्याच्या कलम ३० अन्वये याचिकाकर्त्याला कोणताही दावा प्राप्त झाला असेल, तर कायदानुसार त्याला खुली अशी कारवाई करता येईल.

[८५६- जी]

दिवाणी अपिलीय अधिकार क्षेत्र

ची विशेष अनुमती याचिका (सी) क्रमांक १८८६/१९८७

दिल्ली उच्च न्यायालयामधील आर.एफ.ए. क्रमांक २९२/१९८७ मधील ७.५.८७ च्या निर्णय व आदेशावरून.

याचिकाकर्त्यातर्फे वतीने व्ही.जे. फ्रान्सिस.

न्यायालयाचा खालील आदेश पारित करण्यात आला :

भूसंपादन कायद्याच्या कलम ४ (१) अन्वये १७ नोव्हेंबर १९८० रोजी संबंधित जमीन संपादित करण्याची अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आली. जिल्हाधिकाऱ्यांनी ३८ हजार ५०० रुपयांचा निवाडा दिला. याचिकाकर्त्याने जास्त रकमेचा दावा केला आणि कलम १८ अन्वये संदर्भ देण्यात आला. दिवाणी न्यायालयाने याचिकाकर्त्याने सादर केलेल्या विक्रीकरारावर विश्वास ठेवला नाही; त्यामुळे त्या संदर्भात उत्तरवादींच्या बाजूने आदेश देण्यात आले. हा करार दिल्ली जमीन (निर्बंध व हस्तांतरण) अधिनियम, १९७२ च्या कलम ४ चे उल्लंघन करणारा आहे आणि त्यामुळे हा करार निरर्थक आहे, असे उच्च न्यायालयाने याचिकेत म्हटले आहे. त्यानुसार संदर्भित न्यायालयाचे निष्कर्ष ग्राह्य धरण्यात आले. म्हणून, हे विशेष अनुमती याचिका दाखल करण्यात आली.

५ डिसेंबर १९८१ च्या विक्री करारानुसार उत्तरवादींनी मोबदला घेऊन याचिकाकर्त्याला जमिनीचा ताबा दिला आहे आणि म्हणूनच मालमत्ता हस्तांतरण कायद्याच्या कलम ५३-अ च्या अंमलबजावणीद्वारे याचिकाकर्ते नुकसान भरपाईस पात्र आहेत, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्याच्या वकिलांनी केला. विद्वान वकिलांशी आम्ही सहमत नाही. एक संदर्भात, वाद हा नुकसान भरपाई मिळण्याच्या मालकीहक्काचा असतो. विक्रीचा करार मालकी हक्क प्रदान करत नाही आणि म्हणूनच, करारधारक हा करार वैध आहे असे गृहीत धरूनही, मालमत्तेवर कोणतेही हक्क संपादित करत नाही, असा प्रस्थापित कायदा आहे. कलम ४(१) अन्वये अधिसूचनेनंतर हा करार झाल्याचे दिसून येते. शासन अशा कराराला बांधील नाही. परस्पर वाद केवळ कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचनेच्या तारखेनुसार मालकी हक्काच्या संदर्भात आहे. कलम ४ च्या अधिसूचनेनुसार उत्तरवादी हा मालमत्तेचा निर्विवाद मालक आहे आणि म्हणूनच, उत्तरवादी सदस्यांपैकी एक असल्याने त्याला नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश देण्यात आले होते. न्यायालयाने दिलेल्या आदेशामध्ये आम्हाला कोणतीही बेकायदेशीरता आढळत नाही. मात्र, भूसंपादन कायद्याच्या कलम ३० अन्वये, याचिकाकर्त्याला कोणताही दावा प्राप्त झाला असेल, तर कायदानुसार त्याला खुली कारवाई करता येईल.

त्यानुसार, विशेष अनुमती याचिका फेटाळली जाते.

याचिका फेटाळली.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X